

UDK 262.4 (497.5 Salona) "530/533" (093)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 3. srpnja 2007.

Prihvaćeno za tisak: 1. prosinca 2008.

Akti crkvenih sabora održanih 530. i 533. u *Saloni*

Radoslav Dodig

Gimnazija Metković

Kralja Zvonimira 12

20350 Metković

Republika Hrvatska

Ante Škegro

Hrvatski institut za povijest

Opatička 10

10000 Zagreb

Republika Hrvatska

Akti salonitanskih crkvenih sabora, koji su se 15. srpnja 530. i 4. svibnja 533. održali u *Saloni* pod predsjedanjem salonitanskoga nadbiskupa i metropolita Honorija Drugoga, nezaobilazan su izvor za najstariju crkvenu organizaciju na hrvatskim povijesnim područjima. Do sada ih je publiciralo više autora, počevši od Danijela Farlatija 1753. do Milana Ivaniševića 1994. Opterećeni vulgarnim latinitetom kojim su ispisani, a mjestimice i konfuznim, gotovo nerazumljivim izričajima, te teškoćama oko identifikiranja pojedinih toponima, od 16. st. do danas izazivaju osporavanja struke. Pojedini ih autori, među ostalim i zbog toga, u cijelosti odbacuju kao nevjerođostojne, odnosno kao krivotvorine. Slažemo se s onima koji u njihovu sadržaju vide autentičnost odluka provincijalnih crkvenih skupova jer se uklapaju u tijek zbivanja kasne antike odnosno početka srednjega vijeka. Tome u prilog govore i neka druga vrela, među kojima i epigrafska.

Ključne riječi: Rimski provincija Dalmacija, salonitanski nadbiskup Honorije II., salonitanski crkveni sabori iz 530. i 533., ranokršćanska crkvena organizacija.

Uvod

Akti crkvenih sabora, koji su se 15. srpnja 530. i 4. svibnja 533. održali pod predsjedanjem salonitanskoga nadbiskupa Honorija II. (528.-547.) u *Saloni*,¹ bilo u cijelosti

¹ O salonitanskom nadbiskupu i metropolitu Honoriju Mlađem: Bruna KUNTIĆ-MAKVIĆ, Honorius Iunior, Salonitanae urbis episcopus. Essai sur la Dalmatie de son temps. *Radovi XIII. međunarodnog kongresa za starokršćansku arheologiju Split - Poreč* (25. 9. - 1. 10. 1994.). *Dio II.* Split - Città del Vaticano, 1998., 997.-1002.

bilo djelomice izdavalo je više autora, počevši od Danijela Farlatija (1690.-1773.),² preko Ignaza Batthyány (1741.-1798.),³ Ivana Kukuljevića-Sakcinskoga (1816.-1889.),⁴ Franje Račkoga (1828.-1894.),⁵ Giuseppea Alačevića (1826.-1904.),⁶ Frane Bulića (1846.-1934.),⁷ Ferde Šišića (1869.-1940.),⁸ Nade Klaić (1920.-1988.),⁹ Velimira Blaževića,¹⁰ do Stjepana Gunjače (1909.-1981.),¹¹ odnosno Milana Ivaniševića.¹² Među ostalim, i akta tih crkvenih sabora bila su predmetom doktorske disertacije ruskoga povjesničara Vadima Borisoviča Prozorova (Вадим Борисович Прозоров), koja je 1997. obranjena na Katedri za povijest južnih i zapadnih Slavena Povijesnoga fakulteta Moskovskog gospodarstvenog sveučilišta M. V. Lomonosov (Кафедра истории южных и западных славян Исторического факультета Московского государственного университета имени М. В. Ломоносова).¹³ Ruski prijevod saborskih odluka iz 530. Može se pronaći na internetskim stranicama.¹⁴

Razlike u pojedinim izdanjima tih akata gdje su više nego zamjetne, ponajprije zbog latinizacije kojim su zabilježena, a koji je daleko od klasičnoga, odnosno srednjovjekovnoga učenog jezika i stila. Zbog toga ih, baš kao i zbog konfuzne izričajnosti, te gdje do neprepoznatljivosti iskrivljenih toponima, pojedini autori - počevši od

² Daniele FARLATI, *Illyrici sacri tomus secundus. Ecclesia Salonitana. A quarto saeculo aere christianaе usque ad excidium Salonae. Accessere Vita Diocletiani Imperatoris, Acta Sanctorum ex ejus genere, Marmora Salonitana. Auctore Daniele Farlato presbytero Societatis Jesu. Venetiis, 1753., 162.-163.; 173.-174.*

³ Ignaz BATTHYÁNY, *Leges ecclesiasticae regni Hungariae et provinciarum adiacentium, opera, et studio Ignatii comitis de Batthyan episcopi Transilvaniae coelectedae, et illustratae. Tomus primus. Albae Carolinae, 1785., 285.-293.*

⁴ Ivan KUKULJEVIĆ-SAKCINSKI, *Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae. Monumenta historica Slavorum meridionalium. Zagreb, 1874., 195.-198.*

⁵ Franjo RAČKI, *Thomas Archidiaconus: Historia salonitana. Scriptores, vol. III. Zagrabiae, 1894., 13.-18.*

⁶ Giuseppe ALAČEVIĆ, Delminium. *Bullettino di archeologia e storia dalmata, XX (1897.) 103.-111.*

⁷ Frane BULIĆ – Josip BERVALDI, *Kronotaksa solinskih biskupa uz dodatak Kronotaksa spljetskih nadbiskupa (od razorenja Solina do polovice XI. v.). Zagreb, 1912.-1913., 52.-56.*

⁸ Ferdo ŠIŠIĆ, *Priručnik izvora hrvatske historije. Dio I. Čest 1. (do god. 1107). Uvod, natpisi i isprave. Zagreb, 1914., 149.-164.*

⁹ Нада КЛАИЋ, *Historia Salonitana maior. Посебна издања Српске академије наука и уметности, књ. CCCXCIX, Одељење друштвених наука, књ. 55, Београд, 1967., 77.-85.*

¹⁰ Velimir BLAŽEVIĆ, *Concilia et synodi in territorio hodiernae Jugoslaviae celebrata. Vicetiae, 1967., 9.-11.*

¹¹ Stjepan GUNJAČA, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji. Knjiga 1. Izvori (analiza i kritika). Zagreb, 1973., 50.-56.*

¹² Milan IVANIŠEVIĆ, *Povijesni izvori. Salona christiana, Split, 1994., 159.-161.*

¹³ Вадим Борисович ПРОЗОРОВ, *Позднеантичная и раннесредневековая история Салонской церкви в отражении анонимной “салонской истории” (Historia Salonitana Maior). Moskva, 1997., pass.*

¹⁴ <http://www.krotov.info/acts/06/1/530salo.html> (1.11.2008.)

Ivana Lučića (1604.-1679.)¹⁵ – ignoriraju i osporavaju, odnosno proglašavaju neautentičnima.¹⁶ Neoprezno im namećući hipotežu sumnjivosti, nevjerodostojnosti odnosno krivotvorenosti, neki ih još uvijek osporavaju ili odbacuju u cijelosti.¹⁷

Unatoč više nego zamjetnih nedostataka, koji se u njima pronalaze, odnosno mjestimice gotovo nerazumljiva jezika, baš kao i konfuznosti stila, u njihovu se sadržaju ipak nazire autentičnost, koja se uklapa u ondašnji tijek povijesnih zbivanja, te nema opravdana razloga odbacivati ih kao neautentične.¹⁸ Nada Klaić, koja je i priredila njihovo najcjelovitije kritičko izdanje u sastavu tzv. *Historia Salonitana Maior (HSM)*, prema kodeksu Svete kongregacije za promicanje vjere (*Sacra congregatio de propaganda fide*),¹⁹ u njima u prvom redu vidi odluke crkvenih sabora koji su doista bili održani 530. i 533. u *Saloni*.²⁰

Poseban kamen smutnje u tim aktima jesu nazivi pojedinih mjesta, koji su gdjekad toliko nejasni odnosno iskrivljeni, da je pojedine teško ili gotovo nemoguće identificirati. O tome se, uostalom, slikovito izrazio i Daniele Farlati: *Haec verba seu portenta verborum quid sint, aut quid valeant, ne ipse quidem Oedipus, si adesset, explanaverit*.²¹

Ovaj smo prijevod akata sabora, održanih 530. i 533. g. u Saloni pod predsjedanjem tadašnjega salonitanskoga nadbiskupa i metropolita Honorija II., priredili usporedivši ih sa svim raspoloživim izdanjima, njih osam, od 1753. do 1994., čiji su priređivači Farlati, Batthyány, Kukuljević, Rački, Šišić, Klaić, Gunjača i Ivanišević. Namjera nam je u prvom redu bila proniknuti u izvoran tekst, odnosno u smisao koji se njima htio izraziti. Oslanjali smo se ponajprije na Farlatijevo i Batthyányjevo izdanje, te knjigu Nade Klaić. Batthyány je u mnogočemu slijedio Farlatija, a njega Šišić. Rački je također komentirao i popravljao latinski tekst, no bez dubinske raščlambe. Nada Klaić, Stjepan Gunjača odnosno Milan Ivanišević, svoja su izdanja uglavnom temeljili na najstarijem rukopisu Kongregacije za promicanje vjere, držeći se što je moguće vjer-

¹⁵ Ioannes LUCIUS, *Inscriptiones Dalmaticae*, Venetiis, 1673., 73: "... et quaecunque in illo de actis conciliorum Dalmatiae, epistolis papalibus et epitaphio Zvonimiri regis scripta sunt, ea omnia ficta et supposititia sunt".

¹⁶ Jacques ZEILLER, *Les origines chretiennes dans la province romaine de Dalmatie*. Paris, 1906., 149.; Konstantin JIREČEK, *Geschichte der Serben*, I. Gotha, 1911., 201., bilj. 1.; Isidor KRŠNJAVI, *Zur Historia Salonitana des Thomas Archidiaconus von Spalato*. Zagreb, 1900., 7.-8.; Isidor KRŠNJAVI, Podlistak u narodnim novinama, 15. 5. 1901., Nr. 112.; Marko KOSTRENCIĆ, *Hrvatska pravna povijest*. Zagreb, 1919., 118.-120.

¹⁷ Ivo BABIĆ, Splitske uspomene na salonitanske starine. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku* 85, (1993.) 13.-16., 33.-34., 36.

¹⁸ Lujo MARGETIĆ, *Historia Salonitana i Historia Salonitana Maior - neka pitanja*. *Historijski zbornik*, XLVII/1. (1994.), 20.; Radoslav KATIČIĆ, *Litterarum studia. Književnost i naobrazba ranoga hrvatskog srednjovjekovlja*. Zagreb, 1998., 385.; Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL, *Toma Arhidakon i njegovo djelo*, Jastrebarsko, 2002., 66-67.; Eduard HERCIGONJA, *Tropismena i trojezična kultura hrvatskoga srednjovjekovlja*, Zagreb, II. izdanje, 2006., 144.

¹⁹ КЛАИЋ, *Historia Salonitana maior*, 76-85.

²⁰ Nada KLAJĆ, Način na koji je nastajalo djelo *Historia Salonitana Maior*. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 72.-73. (1979.), 174.

²¹ FARLATI, *Illyrici sacri, tomus secundus*, 176.

nije izvornika.²² Razlog više što smo se oslanjali na Farlatijev i Batthyányjev tekst leži u činjenici, ne samo što su oni vrsni latinisti iz 18. st., kada je latinski dobrim dijelom još bio jezik znanosti, već što su saborske akte popratili nizom vrlo vrijednih i opsežnih komentara. Materijal na latinskom dobrim smo dijelom “restituirali” u klasičnoj ortografiji, kako bi bio razumljiviji za daljnju uporabu i provjeru. Tako je latinski tekst vrlo sličan onome u Farlatija, Batthyányja i Šišića, za razliku od izdanja N. Klaić, S. Gunjače i M. Ivaniševića. Sam Šišić naglašavao je kako se u izdavanju tekstova crkvenih sabora “ne smijemo držati rukopisa, već valja nastojati tekst ispraviti i učiniti sposobnim za upotrebu”.²³ Kao što je zamijetila N. Klaić, sastavljač HSM-a bio je vrlo nemaran pisac, što je bila moda onoga vremena,²⁴ koji nije naročito pazio na dublete, velika i mala slova, dvoglase, pomoćne glagole, gramatičke konstrukcije i ujednačeno pisanje vlastitih imena (Muccoritanus - muncorensis; Ludrensis – ludroensis). Petar Skok je zamijetio da se u splitskim aktima radi o pučkom, a ne učenom latinitetu, ali da je on vrlo interesantan, pa je najavio da će se njegovom analizom baviti jednom prigodom.²⁵ Čini se da nije ostvario takav naum.

Pri prevođenju na hrvatski jezik pokušali smo proniknuti u smisao, odnosno prirediti razumljiv i uporabljiv tekst, koliko je god to bilo moguće. Treba napomenuti da ne malu poteškoću stvara i prenošenje imena, posebice toponima i njihovih izvedenica, iz latinskoga na hrvatski jezik, kao uostalom i dobar rječnik srednjovjekovna latiniteta.

U latinskom tekstu i hrvatskom prijevodu uglavne zgrade označavaju obnovljeni, tj. dodani odnosno popravljivi tekst ili alternativni naziv. Obične zgrade označavaju suvišan tekst (latinski jezik) ali i objašnjenja smisla (hrvatski jezik).

²² Prema dosadašnjim istraživanjima poznato je osam rukopisa HSM-a, s konvencionalnim nazivima: Propagandin (oko 15. st., *Decreta et relationes*, III, No. 264); Stariji barberinski (sredina 16. st., Barberini latinus 3218), Mlađi barberinski (prva pol. 17. st., Barberini latinus 828.), Levakovićev (17. st., izgubljen), Prijepis Levakovićeva prijepisa (God. 1719., *Collectanea Benii I*, Arhiv Splitskoga kaptola), Riceputijev rukopis (18. st., izgubljen), Prijepis Riceputijeva rukopisa (God. 1749., *Capituli ecclesiae metropolitanae spatensis*, Arhiv Splitskoga kaptola) i Bečki rukopis (18. st., *Codex Vindobonensis* 12.670).

²³ Ferdo ŠIŠIĆ, *Priručnik izvora hrvatske historije, dio I.*, Zagreb, 1914., 212.

²⁴ КЛАИЋ, *Historia Salonitana maior*, 68.

²⁵ Petar SKOK, *Iz mojega “Glossaium-a mediae et infimae latinitatis regni Chroatiae”*. Šišićev zbornik. Zagreb, 1929., 47.

Akti salonitanskoga sabora 15. srpnja 530.

*Honorius Iunior archiepiscopus
Salonitanus XXI.*

*Iste fecit concilium solemne, ut infra, sub
die XVII Kal. Iuliarum, consulatu vero
Lampadii et F. Oresti.*

*Congregatis beatissimis viris episcopis,
presbyteris, dyaconibus, nobilesque fili-
is et cuncti ordinis clero, Honorius dixit:
“Decet nos iugiter ecclesiasticae ordinati-
onis sollicitudine communiri, ut licentia
pravae usurpationis ablata et nobis exer-
cenda [putemus] filiorumque nec canoni-
cam latet disciplinam nec ad detestanda
pauperum damna prorumpunt. Sicut nu-
per Bestoensis ecclesiae scriptum tenentes
agnoscimus, quae tanto est divino honore
commodata, ut non solum oppressis ade-
sse non cogitet, sed nec suae adeo valeat
subvenire pressurae. Unde praesenti vene-
rabili concilio cunctas ad nos pertinentes
ecclesias hoc statuimus iure constricti:*

*I. Nullus presbyterorum ad obligationem
commissae sibi cuiuslibet ecclesiae audeat
mutuare pecunias, nisi apud episcopum
ipsius in evitabilis debiti pro ecclesiasticis
titulis fuerit patefacta necessitas.*

*II. Similiter quoque apud metropolitanum
de episcoporum contractibus, si oporteat
feri, prius est facienda probatio, ut habita
deliberatione in tantum ecclesiam liceat
obligari, quantum perpensa fuerit ratione
concessum. Pro qua parte cunctis deinceps
creditoribus pro Dei timore et temporum
contradicimus disciplina, ut facultates
pauperum sibi non studeant obligari, nisi
suprascripto ordine fieri cuncta claruerint.
Aliter vero praesumptione commissa ob*

Honorije Mlađi, XXI. salonitanski
nadbiskup,

sazvao je, kao što slijedi, svečani sabor 17.
dana srpanjskih kalenda, za konzulovanja
Lampadija i F. Oresta (15. srpnja 530.).

Sabranim preblašnim muževima bisku-
pima, prezbiterima, đakonima, časnim
sinovima i svima iz kleričkoga staleža,
Honorije reče: “Kao što nama i doliku-
je, potrebno je osigurati čvrsto jedinstvo
crkvena reda, odbaciti samovolju i svaku
zloporabu i razmišljati o upravi nad si-
novima, koja ne bi povrijedila ni kanon-
sku stegu niti prouzročila štete i osude
siromaha. Tako nedavno saznasmo iz pi-
sma Bestoenske crkve – koje imate pred
sobom – koja, iako je bila obdarena ve-
likom Božjom milošću, ne samo da nije
razmišljala o pomoći ugnjetenima, već
nije mogla pomoći ni svojoj tegobi. Sto-
ga, časni (oci), sabrani na ovom saboru,
jer smo svi na to pozvani, određujemo
povjerenim crkvama:

1. Nijednom prezbiteru nije dopuštena
posudba novca u ime bilo koje povjerene
mu crkve, osim ako se u njegova
biskupa nije za crkvene posjede ukazala
neodgodiva potreba.

2. Jednako tako treba postupiti i s
ugovorima biskupâ, da prije izvršenja
dobiju odobrenje od metropolita, kako bi
se obvezala crkva prihvaćenom odlukom
toliko koliko je to dopušteno ugovorom.
U tom smislu svim kreditorima bez
iznimke, u strahu od Boga i vremena,
ne dopuštamo da se mogu obvezivati
niti preuzimati imovinu siromašnih,
osim ako prethodno sve nije u cijelosti

noxietatem suam repellit et condemnat ecclesiam, nec praevalere permittit, nisi in privata debitoris facultate contractus, ut ipsius tantum res usque ad eum obligari, quem non sufficit ecclesiae suae stipendiis cum pauperibus esse contentum.

III. *Statuimus quoque secundum patrum curam ecclesiastica praedia donandi atque vendendi nullatenus esse licitum; commutandi quoque similiter damnantes arbitrium, nisi pro ecclesiae compendiis fieri apud eas personas et eo ordine, quod in mutuanda pecunia memoravimus fuit comprobatum, ut omni utilitatis ratione perpensa, episcopi presbyteris suis tribuant facultatem. Ipsius vero utilitate cognita, ab archiepiscopo concedendum, nec aliter factum obtineat firmitatem et praesumptum, personae abdicare cogatur ecclesia.*

IV. *Decernimus etiam iuxta canonicam disciplinam, pro ecclesiasticis promerendis ordinibus dantem accipientemque, qualibet arte atque figmento, vel qui se ipsius commerciis duxerint inserendum, anathemate percusum in simoniaca haeresis [fautorem] reputandum.*

V. *Illud quoque sciendum, si qui episcoporum, presbyterorum vel diaconorum, qui fuerint praesentes inventi, scientes illicitas ordinationes fieri, resistere neglexerint, aut tacendas subripiendumque crediderint, ipsi poenam malae ordinationis incurrant.*

VI. *Praeterea canonice admonemus, ut nullus episcoporum vel sequentis ordinis, quaecunque persona ad comitatum proficiscendi vel mutandi provinciam [facultatem habeat], nisi ordine iam superius*

razjašnjeno. U protivnom, onaj tko bi takvo što svojevoljno učinio, vlastitom krivnjom sramoti i prezire crkvu. Isto tako u pitanje dovodi valjanost ugovora, osim ako nije osiguran osobnom imovinom dužnika. Time se u njega (kreditora) zalaže imovina samo onoga, kojemu prihodi vlastite crkve nisu dostatni i koji nije zadovoljan sa siromašnima.

3. Sukladno očinskoj brizi određujemo također: Crkveni posjedi ne smiju se ni na kakav način darivati niti prodavati. Ne dopušta se pak ni pravo njihove zamjene bilo kojoj osobi niti redu, osim ako to nije u crkvenu korist. Naglašavamo da će za posudbu novca biskupi svojim prezbiterima dodijeliti odobrenje sredstava tek onda kada se odvagnu sve pogodnosti. Onim (biskupima), kada se doista utvrdi korist (za crkvu), nadbiskup će izdati valjano dopuštenje. Ništa drugo nema čvrsto uporište i crkva mora odbiti takve nakane.

4. Također sukladno kanonskoj stezi odlučujemo: Oni koji na bilo koji način budu umiješani u (nedopuštenu) podjelu i primanje u crkvene redove, ili se budu dali uvući u takvu trgovinu, bit će izopćeni i smatrani pobornicima simonijskoga krivovjerja.

5. Neka se također zna: Ako bi tko od biskupâ, prezbiterâ ili đakonâ u tome sudjelovao - a bude znao za nezakonitost tih čina, te ih ne bi sprječio ili bi ih prešutio odnosno prikrio, i sam će biti kažnjen zbog nerazumna čina.

6. Usto i kanonski opominjemo: Ni biskupima niti bilo kojoj osobi nižega stupnja nije dopušteno ići u sjedište odnosno napustiti provinciju, osim

dicto, causa iustae intentionis exposita, ab eis ad quos pertinent, fuerint licentiam consecuti. Contra vero venientes ordinis, officiique sui se meminerint sustinere iacturam. Eodem quoque monasterii praesidentes volumus iure constringi, ne sacri operis relinquentes studium ad religionis maculam sub hypocrisis cursibus delectentur.

VII. *Illud quoque simili cura iuxta canonum statuta, monemus ne manentes in ordine presbyterorum seu diaconorum ad aliam transferantur ecclesiam, nisi idoneis promissionibus invitati. Sed nec clericus cuiusque ordinis accipiendus ab alio, nisi sibi iusta fuerit contemplatione concessum. Relictis vero basilicis sibi commissis nullus vagari sed [sibi] liberum [esse putet]; se sciens ex hac parte non ultione constringi.*

VIII. *Credimus etiam subiungendum, ne volentes [obsequium] praestare personis per diversas parochiales ecclesias presbyteros, ultra quam necesse est, aut diaconos ordinemus; per quam rem non aemulatio boni operis, sed dissensionum solent studia promoveri.*

IX. *Stipendia ecclesiastica debita clericorum [alimentis] omnibus conserventur, ne quibus esse volumus cum ratione districti, efficiamus tenuatis confusione, ignominiose remissi.*

X. *Admonemus etiam, ne negotiis alienis eis se liceat implicare, quatenus ad audientiam suam evocandi habeant praesumptionem, neque alienis iudiciis partem defendentes occurrant. Sed tantum modo audientes [aliorum] litigia, veritatem requisiti proferre non negligant.*

ako, izloživši razloge prema navedenu položaju, ne dobiju dopuštenje od nadređenih. U protivnom, moraju znati da će izgubiti svoje zvanje i dužnost. Isto tako hoćemo da i samostanski čelnici budu propisom obvezani, da ne odustanu od bavljenja svetim poslom i da ne uživaju u nedostojnim putovima na ljagu vjeri.

7. Isto tako jednakom brigom, sukladno kanonskim propisima, opominjemo: Nijedan svećenik ni đakon neće ostati u (crkvenoj) službi ako pređe u koju drugu crkvu, neka se ne povode primamljivim ponudama. Neka nitko ne prima klerika bilo kojega reda, osim ako mu ne bude dopušteno nakon pravična razmatranja. Neka si nitko ne umisli da slobodno luta, napustivši povjerene mu bazilike. Neka zna s te strane da se neće lako osloboditi kazne.

8. Također vjerujemo da ne smijemo rediti prezbitere i đakone, koji se živo nastoje isticati pred ljudima po različitim župnim crkvama više nego je potrebno, zbog čega nema više natjecanja u dobrim djelima nego se samo množe neprestane svađe.

9. Neka se očuvaju obvezna crkvena primanja klerika, sa svim sredstvima za život, prema kojima želimo biti razumno strogi, a ne želimo biti sramno popustljivi, da ih zbog nereda ne učinimo slabima.

10. Opominjemo također da klericima, kad očekuju poziv na svoju raspravu, nije dopušteno miješati se u tuđe poslove. Neka se u tuđim sporovima ne stavljaju u zaštitu bilo koje strane. Ali ako slušaju tuđe prijepore i ako bi ih se pitalo, neka ne propuste iznijeti istinu.

XI. *Usuram namque contra praecepta canonum accipientem cuiuslibet ordinis in clero merito abdicandum, ut nullam vel ipsius mutuatae pecuniae repetendae possit habere licentiam.*

XII. *Nulla etiam altaria nobis liceat dedicare, nisi a fundatoribus firmo iure dignis fuerint donata redditibus, ut nulla deinceps de stipendiis clericorum, vel pauperum querela nascatur, ne huius egrestatis necessitati subiaceant.*

XIII. *Paenitentes igitur de omnibus peccatis ex fide quacunq̄ue die atq̄ue momento semel a sacerdote absolvendos statuimus, si ad saecularia minime habuerint recursum. Non paenitendi bonis operibus vetantes studium, sed [ne] peccandifacultatem frequentisabsolutionis spe videantur habere concessam. Scientes etiam, quod nulli sacrati ordinis veram paenitentiam liceat accipere, quem in sacro ordine constitutum iugiter ea, quae ad Dei timorem pertinent, convenit exercere. Nec tamen movere [nos debet], quod [si quid ab] iisdem sacrati ordinis viris (pro) concessum est, afflictionibus deputantur, vel quibusdam per canones certa, et grandia paenitentiae tempora concessa [sunt], quia non eis per spatia temporum gratia voluntariae attribuetur paenitentiae, si publicus indicitur reatus excessibus.*

XIV. *Haec, quae nuper salubri ordinatione statuenda credimus, immopotius canonum constituta ad memoriam revocanda, sanctitas vestra, si pro communis ecclesiae utilitate sibi placere non dubitat, propria subscriptione confirmet.*

Honorius archiepiscopus sanctae ecclesiae Salonitanae hoc constitutum consentiens

11. Klerik pak bilo kojega stupnja, ako bi primio kanonsku dobit protiv propisa, treba ju s pravom odbiti. U protivnom ne bi mogao imati nikakva prava povrata posuđena novca.

12. Nije dopušteno posvećivanje nikakvih oltara, osim ako im utemeljitelji čvrstim pravom ne osiguraju pristojna primanja, da se ne bi izrodila ikakva jadikovanja na službovanje klerika ili siromaha, kako oni ne bi bili nepotrebno izloženi takvoj oskudici.

13. Određujemo stoga: Pokajnike za sve grijehе protiv vjere svakoga dana i trenutka jedanput svećenik treba odriješiti, kako bi se brzo vratili u svjetovan život. Neka ne budu protiv pokajanja i truda oko dobrih djela i neka znaju da ne mogu koristiti često odrješenje, u nadi na otpuštenje grijeha. Neka se također zna: Nikomu iz svetoga reda nije dopušteno primiti istinsko pokajanje, jer nije dolično onomu, tko je izabran u svećenički red, neprekidno se baviti time jer je to vezano za strah od Boga. Ne treba uznemiravati pripadnike svetoga reda zbog muka kojima se izlažu, jer su neke pokore po kanonima određene i traju puno vremena. Njima se, kada prođe vrijeme, neće dodijeliti milost dragovoljne pokore, ako se dokaže javna optužba o zastranjivanjima.

14. Vjerujemo da će Vaša svetost, što je nekoć bilo postavljeno i čvrsto uređeno, ove utvrđene odredbe, prizvane u sjećanje i ugodne zbog opće koristi crkvi, ako ne sumnja u to, čim prije svojim potpisom potvrditi.

Honorije, nadbiskup svete Salonitanske crkve, složivši se, potpisao sam ove

subscripsi. Condemnans qui contra unquam venire temptaverit.

Andreas episcopus Iadertinae ecclesiae subscripsi, ut supra.

Ticyanus episcopus ecclesiae Arbensis subscripsi, ut supra.

Joannes episcopus [ecclesiae] Siscianaе subscripsi, ut supra.

Fabricianus episcopus ecclesiae Epitauritanae subscripsi, ut supra.

Constantinus episcopus ecclesiae Scardonitanae subscripsi, ut supra.

Marcellus episcopus ecclesiae Naronitanae subscripsi, ut supra.

Andreas episcopus Bestoensis ecclesiae subscripsi, ut supra.

Victor episcopus ecclesiae Mactaritanae(?) subscripsi, ut supra.

Dominicus archipresbyter ecclesiae Salonitanae subscripsi, ut supra.

Barbarus presbyter ecclesiae Salonitanae subscripsi, ut supra.

Cesarius presbyter subscripsi, ut supra.

Hereneus presbyter, subscripsi, ut supra.

Laurentius presbyter ecclesiae Salonitanae subscripsi, ut supra.

Bacauda presbyter [subscripsi], ut supra.

Stephanus presbyter [subscripsi], ut supra.

Ursus presbyter subscripsi, ut supra.

Bassus presbyter subscripsi, ut supra.

Vitalis presbyter Sarniensis(?) ecclesiae subscripsi, ut supra.

Explicit.

odredbe. Onaj tko bi se ikada usudio usprotiviti, neka je proklet!

Andrija, biskup Jadertinske crkve, potpisao sam kao gore.

Ticijan, biskup Arbenske crkve, potpisao sam kao gore.

Ivan, biskup Siscijanske (crkve), potpisao sam kao gore.

Fabricijan, biskup Epitauritanske crkve, potpisao sam kao gore.

Konstantin, biskup Skardonitanske crkve, potpisao sam kao gore.

Marcel, biskup Naronitanske crkve, potpisao sam kao gore.

Andrija, biskup Bestoenske crkve, potpisao sam kao gore.

Viktor, biskup Maktaritanske(?) crkve, potpisao sam kao gore.

Dominik, arhiprezbiter Salonitanske crkve, potpisao sam kao gore.

Barbar, prezbiter Salonitanske crkve, potpisao sam kao gore.

Cezarij, prezbiter, potpisao sam kao gore.

Herenej, prezbiter, potpisao sam kao gore.

Laurencije, prezbiter Salonitanske crkve, potpisao sam kao gore.

Bakauda, prezbiter, (potpisao sam) kao gore.

Stjepan, prezbiter, (potpisao sam) kao gore.

Urso, prezbiter, potpisao sam kao gore.

Baso, prezbiter, potpisao sam kao gore.

Vital, prezbiter Sarnienske(?) crkve, potpisao sam kao gore.

[Sastavljač] izložio je.

Akti salonitanskoga sabora 4. svibnja 533.

Item eiusdem Honorii Iunioris Salonitanae urbis archiepiscopi de ordinatione episcoporum alia capitula

Post iterum atque iterum Lampadii et Oresti sumens [consulatus] sub die IIII nonis Maias, facto sacerdotali concilio, Andreas vir venerabilis Iadertinae ecclesiae episcopus, dixit: "Omnium sacerdotum fratrumque meorum, papa beatissime, prosequor voluntatem, quia tanta est bonitatis [tuae] magnitudo, ut omnes nos faciat de sui oneris levamine cogitare. Quippe cum gratum vobis fore credamus, nam propter distantiam et longinquos per parochias consignandae plebis excursus, parochiae presbyteris creditae vestra consecratione merentur alios ordinare pontifices. Sicut etiam in Barcensi(?)ecclesia praedecessore vestro, beatae recordationis Honorio, est provide ordinatum; quia in tanta distensione locorum rarius consignationem chrismatis populus renatus adsequitur. Quapropter, qui omnium nostrum primatum, Deo iuvante, quo praesides, curam geris ordinationemque commissam tuorum, necesse est pontificum adminiculis releveris«.

Honorius beatissimus vir respondit archiepiscopus: »Ago gratias, quod talibus me creditis solatiis relevandum, ut crescente fratrum et coepiscoporum nostrorum numero et levior fiat sarcina divisa per plures et onus gratum, quod cum honore suscipitur. Atque ideo tali fraternitatis vestrae postulatione perpensa, parochias quae nostra sortiebantur consecratione presbyteros et [ob] longinquitatem sui visitationem difficillimam merebantur.

Uredbe o posvećenju biskupâ i druga pravila koja je donio salonitanski nadbiskup Honorije Mlađi

Nakon jedne i još jedne (godine) konzulovanja Lampadija i Oresta, četvrtoga dana svibanjskih nona (4. svibnja 533.) Andrija, časni muž i biskup Jadertinske crkve, na priređenu svećeničkom saboru reče: "Preblaženi oče, razumijem revnost svih svećenika i svoje subraće, jer je tolika veličina dobrote Tvoje koja nas sve sili na razmišljanje o olakšanju svoga tereta. Vjerujemo da će Vam uistinu biti drago jer mislimo, zbog udaljenosti i razvučenosti župa, rastrčavši se poradi popisa puka, da župe i prezbiteri zaslužuju da im Vi posvetite i zaredite i druge biskupe. Tako je u Barcenskoj (?) crkvi, u vrijeme Vašega prethodnika blaženospomenuta Honorija, bilo brižno ustrojstvo; jer zbog tolike udaljenosti mjestâ novostasali naraštaj rijetko bude krizman. Stoga je potrebno da Ti, koji si nam u svemu prvak i koji uz Božju pomoć predsjedáš i brižno upravljaš povjerenom pastvom, potvrdiš više biskupa pomoćnicima".

Preblaženi muž nadbiskup Honorije odgovori: "Hvala vam što me častite tolikim iskazanim povjerenjem, jer je povećanjem broja naše subraće pomoćnih biskupa, teret, podijeljen s više njih, lakši, a breme drago jer se časno prihvaća. I stoga, radi tako razumna zahtjeva vašega bratstva, župe, koje su našim posvećenjem bile raspodijeljene prezbiterima i koje zbog svoje udaljenosti imahu vrlo težak pristup, poradi takva razmještaja vjerujemo da trebaju skrb posvećenih

Ad ordinandorum episcoporum curam, facta distributione, credimus pertinere, praesertim cum nihil canonicis sit contrarium constitutis, quia nec episcopalis vilescit auctoritas, cum in tanta locorum distensione tot parochiis necessario proponuntur; nec ubi presbyter possit sufficere, ordinatur episcopus, quia nec consignandi nec reconciliandi licentia facile Dei sacerdotibus est concessa. Pro qua re huius ordinationis nobis est provisus necessitas, ne quod maxima ecclesiae sollicitudine est gerendum, pro raritate pontificum negligatur. Quapropter, qui vel in quibus locis episcopi debeant consecrari, diligentius pertractemus».

Tractatu itaque habito, adiectae sunt sententiae in quam hoc communi noscitur sedisse consilio, ut in Sarsentero, Muccuro et Ludro episcopi debeant consecrari; futurorum personas antistitum decretorum tenor adsignet.

Itaque prolatis decretis, in quibus electionis includebant officium, in Muccuro Stephanum presbyterum, in Sarsentero Paulinum presbyterum, in Ludro Ce[ci]lianum presbyterum spiravere episcopos consecrari.

Qua electione decursa superscriptus beatissimus vir Honorius archiepiscopus ita subiunxit: »Patefacto nobis decretorum tenore solemniter [circa fines] dioecesis statuimus observandum, ut (in) Sarsenterensis episcopus basilicas, quae in municipiis Dellontino, Stantino, Novense per Rusticiarum, Pecuatico et Beuzavatico (?), et supra constitutae sunt, quae tamen ad nos hactenus respexere, in parochia consequatur. Ludrensis vero

biskupa. Posebice jer se ništa ne protivi kanonskim odredbama, niti se obezvrjeđuje biskupska čast, jer pokazalo se nužnim u tako udaljenim župnim mjestima, gdje se može postaviti prezbyter, da se ne posvećuje biskup, jer nije bilo lako svećenicima udijeliti ni potvrde niti odrješenja Božjim dopuštenjem. Zbog toga smo predvidjeli potrebu ovakva uređenja, jer je najveća briga Crkve, da se poradi rijetkih prvosvećenika ne zanemari njihovo posvećenje. Stoga se harnije bavimo pitanjem koliko se biskupa i u kojim mjestima treba posvetiti.»

Kao što je poznato, nakon provedene rasprave na saboru, donesene su ove zajedničke odluke: Da se u Sarsenteru, Mukuru i Ludrumu trebaju posvetiti biskupi i da se odluka o osobama, izabranim za (crkvene) prvake, dostavi za daljnji postupak.

I tako nakon donošenja odluka, po kojima je tekla služba od izbora, posvećeni su za biskupe: Stjepan prezbyter u Mukuru, Paulin prezbyter u Sarsenteru, a Ce[ci]lijan prezbyter u Ludrumu.

Po završetku izborne rasprave dolje potpisani preblaženi muž nadbiskup Honorije ovako zaključio: "Proglasivši niz odluka određujemo da se [oko granica] biskupije skrbe kako je i uobičajeno. Sarsenterski biskup neka dobije u biskupiju bazilike koje su podignute u municipijima Delontinu, Stantinu, Novensu preko Rusticija, Pekuatiku i Beuzavatiku (?), kao i gore (od toga), a koje su do sada pripadale nama. Ludrumski pak biskup neka uzme Magniotik, Ekvitin, Salvijatik i Sarzijatik,

episcopus [municipium] Magnioticum, Equitinum, Salviaticum et Sarziaticum, sicut ad ordinem nostrum noscitur obtinuisse, percipiat. Mucuritanus autem episcopus se montanorum, delminense Onestinum, Salonitanum quoque dumtaxat quidquid in insulis continetur, vel trans Oneum noscitur esse divisum, quod Continens appellatur. Sed etiam Redditicum in diocesim habiturus accipiat et, exceptis reliquis in territorio Salonitano (salonitano?) basilicis, vel pro adiacentia sui novas [basilicas] nec rare motiones atque exagitatae [sunt] (sic!). Statuentes etiam, ut nullus in alterius dioecesi quolibet modo audeat dedicare basilicas, nec fratrum privilegia illicita praesumptione turbare. Necesse est etiam de celebrandis conventibus patrum modis omnibus constituta servari. Sed quia bis in anno concilia fieri praeceperunt propter diversas necessitates ecclesiae amputandas, et fraternitati vestrae difficultate itineris atque visitandarum occupatione parochiarum gravissimum iudicatur, vel hoc sine aliqua excusatione servetur, ut semel in anno ad concilium metropolitani venire nullus omittat. Quod si quem forte non desidiosa voluntas sed inevitanda necessitas detinuerit, per primates suae ecclesiae se praesentet. Tempus autem congruum videtur, ut depositis albis Pentecosten hebdomadae quae sequitur, debeant conveniri. Quae omnia sic placuit ordinari, prompta voluntate, consentio et Deo propitio implenda curabo».

Andreas vir venerabilis [episcopus] Bestoensis ecclesiae dixit: »Necesse nobis est bonae institutionis formam libenter amplecti, praesertim cum de sacro

koji su, kao što se zna, bili (također) pod našom upravom. Mukuritanski biskup pak neka za sebe dobije brdske predjele, delminenski Onestin, a salonitansko ono što se prostire na otocima, i preko, što se zna da je Onej podijelio, a što se naziva Kontinent. I također će imati u dijecezi i Reditik, isključivši ostale bazilike na salonitanskom području i nove [bazilike] u susjedstvu, koje nisu udaljene i uznemirene (sic!). Određujemo također da nitko u tuđoj dijecezi na nikakav način ne smije posvetiti bazilike, niti remetiti povlastice braće zbog bezočne sumnje. Potrebno je također na sve moguće načine izvršavati odredbe otaca o svećanim (crkvenim) skupovima. Jer potrebno je da se sabori održavaju dvaput godišnje, zbog različitih potreba odsječenih crkava. Vašem je bratstvu uistinu teško prosuditi težinu putovanja, baš kao i vrlo teške napore kada se moraju pohoditi župe. Neka se to provodi bez ikakva izgovora. Neka nitko ne propusti jedanput godišnje doći na metropolitanski sabor. Ako bi koga spriječila neodgodiva potreba, nipošto bezvoljnost, neka ga zastupaju prvaci njegove crkve. Čini se pak da je prikladno vrijeme kad se treba okupiti (na sabor) – tjedan iza Duhova, nakon odlaganja bijelih halja. Sve što je tako dopušteno urediti, pristajem s jakom voljom i pobrinut ću se da se ispuni s milošću i pomoću Božjom.”

Andrija časni muž, [biskup] Bestoenske crkve reče: “Nama je potrebno dobru uredbu od srca prihvatiti, posebice kada se o svetom posluhu pohvalno promišlja. I stoga molim, od mjesta Kopele i Arene, pa sve do tih gradova i bazilika, koje se

laudabiliter cogitatur obsequio atque ideo quaeso, ut a loco Copella et Arena usque ad has urbes basilicas, quae in mea parochia continentur, ad proponendum iisdem locis faciatis episcopum pertinere. Tanta vexationis labore submoto, aptior mihi sollicitudo sit de sacerdotibus plebeque commissa, quanto grex dominicus [a] vicino pastore melius gubernetur».

Honorius vir beatissimus archiepiscopus respondit: »Non est dubium, venerabilis frater, et te bonae ordinationis intuitu libenter offerre, quibus et perpetuam talis gloriam mereatur oblatio et divinum melius perficeretur obsequium. Et ideo cum divinitas propitiata concesserit adhuc unum, ad quem eadem loca pertinere debeant, curabimus ordinare pontificem. Unde ne sequens aetas aut addendo superflue episcoporum numero, aut per cupiditatem forsitan imminuendo haec violare constituta praesumat. Si quis tale quidpiam temptaverit, anathematis vinculis obligatus poenam divino iudicio condemnatus incurrat. Cui rei consensum omnium nostrum convenit subscriptione firmari.»

Actum Salonis.

Honorius archiepiscopus sanctae ecclesiae Salonitanae his gestis consentiens subscripsi.

Andreas [episcopus] Iadertinae ecclesiae his gestis consentiens subscripsi.

Ticyanus episcopus sanctae ecclesiae Arbensis his gestis consentiens subscripsi.

Constantinus episcopus ecclesiae Siscianae his gestis consentiens subscripsi.

nalaze u mojoj biskupiji, da odlučite da se postavi biskup koji bi dopro do tih mjesta. Time bi bila uklonjena tolika muka i napor, te bi mi bilo prikladnije skrbiti se o svećenstvu i povjerenju mi puku, a tek koliko bi blizak pastir bolje upravljao Božjim stadom.”

Preblaženi muž nadbiskup Honorije odgovori: ”Nema dvojbe, časni brate, da Ti, promislivši o dobroj upravi to predlažeš, time takav prijedlog zaslužuje vječnu slavu, a Božji posluš bolje se provodi. I stoga, kada milostiva Božja providnost bude dopustila, pobrinut ćemo se zarediti još jednoga crkvena prvaka za ona mjesta do kojih bi on trebao doprijeti. Nadolazeće vrijeme spriječit će da se ne prekrše ove uredbe, da ne bismo nekorisno povećali broj biskupa, ili ga u želji možda umanjili. Ako bi tko takvo što pokušao, bit će svezan okovima prokletstva i neka se izloži kazni i osudi Božjega suda. Tko se slaže sa svim našim zaključcima, neka to potvrdi potpisom.”

Doneseno u Saloni.

Honorije, nadbiskup svete Salonitanske crkve, potpisao sam, slažući se s ovim odlukama.

Andrija, [biskup] Jadertinske crkve, potpisao sam, slažući se s ovim odlukama.

Ticijan, biskup svete arbenske crkve, potpisao sam, slažući se s ovim odlukama.

Konstantin, biskup Siscijanske crkve, potpisao sam, slažući se s ovim odlukama.

<i>Paulus episcopus.</i>	Pavao biskup.
<i>Marcellus episcopus Naronitane ecclesiae consentiens subscripsi.</i>	Marcel, biskup Naronitanske crkve, potpisao sam, slažući se s ovim odlukama.
<i>Salvianus episcopus.</i>	Salvijan biskup.
<i>Andreas episcopus [ecclesiae] Bestoensis, ut supra, consentiens subscripsi.</i>	Andrija, biskup Bestoenski, potpisao sam, slažući se s ovim gore.
<i>Paulinus episcopus ecclesiae Sarsenterensis.</i>	Paulin, biskup Sarsenterske crkve.
<i>Stephanus episcopus [ecclesiae] Muccorensis.</i>	Stjepan, biskup Mukorenske [crkve].
<i>Ce[c]ilianus episcopus ecclesiae Ludroensis consentiens subscripsi.</i>	Ce[c]ilijan, biskup Ludroenske crkve, potpisao sam, slažući se.
<i>Explicit.</i>	[Sastavljač] izložio je.

Die Akten der salonitanischen Kirchenversammlungen aus dem Jahre 530 und 533

Radoslav Dodig
Gymnasium Metković
Kralja Zvonimira 12
20350 Metković
Kroatien

Ante Škegro
Kroatisches Institut für Geschichte
Opatička 10
10000 Zagreb
Kroatien

Die Akten der am 15. Juli 530 und am 4. Mai 533 in *Salona* unter Vorsitz des Erzbischofs und Metropoliten *Honorius Iunior* stattgefundenen Kirchenversammlungen sind eine wichtige Quelle für die Auffassung der ältesten Kirchenorganisation im kroatischen geschichtlichen Raum. Mehrere Autoren, von Daniele Farlati S. J. (1753) bis Milan Ivanišević (1994) haben sie publiziert. Sie wurden in einer teilweise konfusen, vulgären Latinität geschrieben, wobei einige Toponyme schwer zu identifizieren sind. Einige Autoren betrachten sie aus diesem Grunde als unglaubwürdig bzw. als eine Fälschung. Wir sind mit denjenigen Fachleuten einig, die im Inhalt dieser Akte authentische Beschlüsse provinzieller Kirchenversammlungen sehen, die wiederum mit den Geschehnissen in der Spätantike bzw am Anfang des Mittelalters übereinstimmen. Dafür sprechen auch einige andere, wie z. B epigraphische Quellen.

Schlüssvörter: Römische Provinz Dalmatien, salonitanischer Erzbischof Honorius Iunior, salonitanische kirchliche Konzilien aus 530 und 533, frühchristliche Organisation